

LJUDSKA PRAVA

U svojim vanjskim odnosima Europska unija predano podupire demokraciju i ljudska prava, u skladu sa svojim temeljnim načelima slobode, demokracije, poštovanja ljudskih prava, temeljnih sloboda i vladavine prava. EU nastoji pitanja ljudskih prava učiniti dijelom svih svojih politika i programa, pri čemu se za određene aktivnosti služi različitim instrumentima politike ljudskih prava, uključujući financiranje posebnih projekata financijskim instrumentima EU-a.

PRAVNA OSNOVA

- Članak 2. Ugovora o Europskoj uniji (UEU): vrijednosti EU-a. Vrijednosti na kojima počiva EU su „ljudsko dostojanstvo, sloboda, demokracija, jednakost, vladavina prava i poštovanje ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina”.
- Članak 3. UEU-a: ciljevi EU-a. U „svojim odnosima s ostatkom svijeta” EU doprinosi „iskorjenjivanju siromaštva i zaštiti ljudskih prava, osobito prava djeteta te strogom poštovanju i razvoju međunarodnog prava, uključujući poštovanje načela Povelje Ujedinjenih naroda”.
- Članak 6. UEU-a: Povelja o temeljnim pravima i Europska konvencija o ljudskim pravima. Iako se u Povelji o temeljnim pravima Europske unije (članak 6. stavak 1.) izričito upućuje samo na provedbu prava Unije, institucije i tijela EU-a i države članice također su dužne poštovati Povelju u vanjskim odnosima EU-a. Isto tako, Povelje se moraju pridržavati i zemlje koje će pristupiti EU-u. U članku 6. stavku 2. zahtijeva se pristupanje EU-a Europskoj konvenciji o ljudskim pravima (za više informacija vidi informativni članak [4.1.2.](#) o Povelji o temeljnim pravima);
- Članak 21. UEU-a: Načela kojima se Unija nadahnjuje u vanjskom djelovanju. Ta načela obuhvaćaju demokraciju, vladavinu prava, univerzalnost i nedjeljivost ljudskih prava i temeljnih sloboda, poštovanje ljudskog dostojanstva, jednakost i solidarnost te poštovanje načela Povelje Ujedinjenih naroda iz 1945. godine i međunarodnog prava. Člankom 21. Europska unija podržava načelo „nedjeljivosti ljudskih prava i temeljnih sloboda”, čime se obvezala ekonomska i socijalna prava smatrati jednako važnima kao i građanska i politička prava.
- Članak 205. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU): opće odredbe o vanjskom djelovanju Unije. Tim je člankom određeno da djelovanje EU-a na međunarodnoj razini treba biti vođeno načelima iz članka 21. UEU-a.

POLITIKA LJUDSKIH PRAVA EU-A

Europsko vijeće donijelo je 2012. godine Strateški okvir o ljudskim pravima i demokraciji koji prati akcijski plan za njegovu provedbu. Okvirom se utvrđuju načela, ciljevi i prioriteti za poboljšanje djelotvornosti i dosljednosti politike EU-a tijekom sljedećih deset godina. Ta načela

podrazumijevaju uvrštenje pitanja ljudskih prava, kao niti vodilje, u sve politike EU-a i onda kada su unutarnje i vanjske politike podudarne, te donošenje bolje prilagođenog pristupa. U akcijskom su planu navedeni konkretni koraci za razdoblje do 31. prosinca 2014. Novi akcijski plan za razdoblje 2015. – 2019. koji se temelji na ocjeni prvog plana, a politički ga predvodi potpredsjednica Komisije/Visoka predstavница Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, usvojen je u srpnju 2015. godine.

Smjernice EU-a o ljudskim pravima koje donosi Vijeće EU-a nisu pravno obvezujuće, ali se njima pružaju praktične upute za predstavništva EU-a diljem svijeta o:

- mjerama protiv smrtne kazne
- dijalozima o ljudskim pravima
- pravima djeteta
- mjerama protiv mučenja i drugog okrutnog postupanja
- zaštiti djece u oružanim sukobima
- zaštiti boraca za ljudska prava
- poštovanju međunarodnog humanitarnog prava
- borbi protiv nasilja nad ženama i djevojčicama
- promicanju slobode vjeroispovijesti i uvjerenja
- zaštiti lezbijki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba (LGBTI)
- promicanju slobode izražavanja, uključujući i na internetu.

EU redovito uvrštava ljudska prava u političke dijaloge koje vodi s trećim zemljama ili regionalnim organizacijama. Također vodi dijaloge i savjetovanja posvećene ljudskim pravima s više od 40 zemalja. Usto, gotovo svaka od 79 afričkih, karipskih i pacifičkih (AKP) država vodi s EU-om dijalog na temelju članka 8. Sporazuma iz Cotonoua, u kojem je navedeno da bi politički dijalog trebao obuhvaćati „redovnu ocjenu razvoja poštovanja ljudskih prava”.

Povjerljivi diplomatski postupci i javne izjave o vlastima trećih zemalja u kojima je riječ o politikama u pogledu ljudskih prava i stvarnim kršenjima prava također su važan instrument za vršenje diplomatskog pritiska u međunarodnim odnosima.

Klauzula o ljudskim pravima u kojoj je definirano poštovanje ljudskih prava ključan je element bilateralnih trgovinskih sporazuma i raznih vrsta sporazuma o pridruživanju i suradnji između EU-a i trećih zemalja ili regionalnih organizacija. U slučaju nepridržavanja mogu se koristiti različite mjere, npr. smanjenje razine suradnje ili njezina obustava. Utvrđeni su strogi uvjeti za pridruživanje država kandidatkinja. Pristup „više za više”, koji podrazumijeva veću integraciju i više novca u zamjenu za više reformi, dio je obnovljene europske politike susjedstva. Poticaji za reforme predviđeni su u povlaštenim trgovinskim aranžmanima koje EU odobrava zemljama u razvoju (GSP+).

Strategije EU-a u pogledu ljudskih prava i demokracije za pojedine zemlje temelje se na pristupu odozdo prema gore, a njima se smjernice o ljudskim pravima i s njima povezani prioriteti nastoje ugraditi u jedinstven i jasan dokument koji je prilagođen točno određenoj zemlji, pri čemu se postavljaju konkretni ciljevi za razdoblje od tri godine. Misijama EU-a za promatranje izbora također se nastoji poboljšati ljudska prava tako što se njima odvraća od zastrašivanja i nasilja tijekom izbora te jačaju demokratske institucije.

EU promiče ljudska prava i sudjelovanjem na multilateralnim forumima poput Trećeg odbora Opće skupštine UN-a, Vijeća UN-a za ljudska prava, Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS) i Vijeća Europe. Unija također aktivno promiče međunarodno pravosuđe, primjerice preko Međunarodnog kaznenog suda.

Proračunom u iznosu od 1,3 milijarde eura dodijeljenim za razdoblje od 2014. do 2020. godine Europski instrument za demokraciju i ljudska prava (EIDHR) podupire (uglavnom) aktere civilnog društva koji promiču ljudska prava i demokraciju. Važno je obilježje tog instrumenta to što za njegovo korištenje nije potreban pristanak relevantne vlade. Drugi instrumenti financiranja koji se odnose na ljudska prava obuhvaćaju Instrument razvojne suradnje, Instrument za doprinos stabilnosti i miru, Europski instrument susjedstva te Europski razvojni fond. Osim toga, EU se obvezao na postupno uključivanje pristupa temeljenog na pravima u sve programe razvoja, na temelju okvira alata koji je Komisija razvila 2014. godine. Europska zaklada za demokraciju privatnopravna je zaklada koju podržavaju Europska unija i njezine države članice. Proračun za zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku Unije za razdoblje od 2014. do 2020. iznosi 2,3 milijarde eura, što pokriva određene aktivnosti relevantne za ljudska prava, posebno civilne misije za upravljanje krizom.

Godišnje izvješće o ljudskim pravima koje priprema potpredsjednica Komisije/Visoka predstavnik Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku, a usvaja Vijeće, daje pregled stanja ljudskih prava u svijetu kao i aktivnosti EU-a tijekom godine.

AKTERI

Europsko vijeće određuje strateške interese EU-a i opće smjernice za zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku.

Ministri vanjskih poslova EU-a u Vijeću za vanjske poslove, koje se sastaje svaki mjesec, u pravilu se bave pitanjima ljudskih prava koja proizlaze iz zajedničke vanjske i sigurnosne politike ili iz trgovinskih ili razvojnih politika EU-a. Radnu skupinu za ljudska prava (COHOM), koja vodi pripreme za rasprave na visokoj razini i donošenje odluka o ljudskim pravima, čine stručnjaci za ljudska prava iz država članica i predstavnici Europske službe za vanjsko djelovanje (ESVD) i Komisije.

Vijećem za vanjske poslove predsjedava potpredsjednica Komisije/Visoka predstavnik Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku (trenutačno je to Federica Mogherini) koja doprinosi razvoju zajedničke vanjske i sigurnosne politike Unije i jamči provedbu odluka. Potpredsjednica Komisije/Visoka predstavnik Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku također predstavlja Europsku uniju u pitanjima zajedničke vanjske i sigurnosne politike te nadgleda ESVD i delegacije EU-a u trećim zemljama. Unutar ESVD-a postoji uprava za ljudska prava, svjetska i multilateralna pitanja, a svaka delegacija ima „središnju točku” za ljudska prava.

Komisija vodi pregovore o međunarodnim sporazumima, nadgleda proces proširenja i politiku susjedstva te upravlja razvojnim programima i financijskim instrumentima (blisko surađujući s ESVD-om).

Uloga posebnog predstavnika EU-a za ljudska prava povećanje je djelotvornosti i vidljivosti politike ljudskih prava EU-a. Posebni predstavnik ima širok, fleksibilan mandat te usko surađuje s ESVD-om. Trenutačno tu funkciju obnaša Stavros Lambrinidis, koji je imenovan u srpnju 2012. godine, a ujedno je prvi tematski posebni predstavnik EU-a.

ULOGA EUROPSKOG PARLAMENTA

Parlament doprinosi politikama EU-a i prati rad njegovih ostalih institucija.

U skladu s člancima 207. i 218. UFEU-a većina međunarodnih sporazuma ne može stupiti na snagu bez suglasnosti Parlamenta. Primjerice, Parlament je 2011. spriječio donošenje tekstilnog protokola u okviru Sporazuma o partnerstvu i suradnji između EU-a i Uzbekistana zbog spornih pitanja povezanih s radom djece. Svoju je suglasnost dao tek 2016. nakon znatnih poboljšanja u pogledu primjene rada djece i prisilnog rada.

U skladu s člankom 36. UEU-a potpredsjednica Komisije/Visoka predstavница Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku mora se savjetovati s Parlamentom o glavnim aspektima i osnovnim opredjeljenjima zajedničke vanjske i sigurnosne politike (ZVSP) i izvijestiti ga o razvoju tih politika. Parlament može postavljati pitanja ili davati preporuke Vijeću i potpredsjednici Komisije/Visokoj predstavnici Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku.

Rezolucije koje donosi Parlament mogu pomoći u podizanju razine osviještenosti o kršenjima ljudskih prava. Rezolucije mogu biti dio zakonodavnog postupka, rezultat izvješća parlamentarnih odbora o vlastitoj inicijativi i rezultat hitnih rasprava koje se obično održavaju četvrtkom prijedodne na svakoj plenarnoj sjednici u Strasbourgu kako bi se upozorilo na očita kršenja ljudskih prava u svijetu (članak 135. Poslovnika Parlamenta).

Pododbor za ljudska prava Europskog parlamenta, koji je pridružen Odboru za vanjske poslove, nadležan je za pitanja koja se odnose na demokraciju, vladavinu prava te ljudska prava – uključujući prava manjina – u trećim zemljama, načela međunarodnog prava te osiguravanje usklađenost između svih vanjskih politika Unije i njezinih politika u području ljudskih prava. Pododbor organizira rasprave o brojnim pitanjima na području ljudskih prava, uz sudjelovanje zainteresiranih strana, kako bi se prikupile informacije za sastavljanje rezolucija i drugih parlamentarnih inicijativa. Pododbor se bavi i svakodnevnim vođenjem dosjea o ljudskim pravima, dok njegova izaslanstva redovito posjećuju relevantne zemlje. Ljudskim pravima u vanjskim odnosima EU-a bave se i sljedeći odbori: Odbor za vanjske poslove (AFET), Odbor za međunarodnu trgovinu (INTA), Odbora za razvoj (DEVE) i Odbor za prava žena i jednakost spolova (FEMM).

Ljudska prava neizostavna su tema sastanaka s parlamentima zemalja koje nisu članice EU-a i u okviru regionalnih parlamentarnih skupština. Kako bi se postigle dosljednost i vjerodostojnost aktivnosti Parlamenta, 2011. godine odobrene su „Smjernice za međuparlamentarna izaslanstva EP-a o promicanju ljudskih prava i demokracije tijekom posjeta zemljama koje nisu članice EU-a”, a ažurirane su 2016. godine.

Zahvaljujući svojim proračunskim ovlastima (prema članku 14. UEU-a i članku 310. stavku 1. UFEU-a), Parlament sudjeluje u odlučivanju o dodjeli sredstava Europskom instrumentu za demokraciju i ljudska prava i drugim instrumentima financiranja koji se koriste za promicanje ljudskih prava. Nadalje, Parlament je suzakonodavac za instrumente vanjskog financiranja. Većina instrumenata koji su trenutačno na snazi istječe 31. prosinca 2020. U zakonodavnim pregovorima o sljedećoj generaciji instrumenata Parlament može utjecati na ciljeve i prioritete tih instrumenata kako bi se zajamčila učinkovita i komplementarna primjena potpore EU-a za promicanje i zaštitu ljudskih prava u trećim zemljama.

Svake godine Europski parlament aktivistima za ljudska prava diljem svijeta dodjeljuje Nagradu Saharov za slobodu mišljenja. Neki od prethodnih dobitnika nagrade su Nelson Mandela, Aung San Suu Kyi, Malala Yousafzai i Raif Badawi. Dobitnice nagrade za 2016. Nadia Murad i Lamija Adži Bašar preživjele su seksualno ropstvo u samoprovanoj Islamskoj državi (IS) i postale

glasnogovornice žena žrtava seksualnog nasilja koje provodi IS. Javne su zagovornice jezidske zajednice u Iraku, vjerske manjine nad kojom militanti IS-a provode genocidnu kampanju. Godine 2017. parlament je dodijelio Nagradu Saharov demokratskoj oporbi u Venezueli: Nacionalnoj skupštini (koju predstavlja Julio Borges) i svi politički zatvorenici kako ih navodi organizacija Foro Penal Venezolano, a predstavljaju ih Leopoldo López, Antonio Ledezma, Daniel Ceballos, Yon Goicoechea, Lorent Saleh, Alfredo Ramos i Andrea González. Parlament je također osnovao mrežu dobitnika nagrade Saharov kako bi se pružila potpora dobitnicima te nagrade, ostvarili međusobni kontakti i poticale zajedničke aktivnosti.

Programom stipendiranja Saharov za branitelje ljudskih prava iz trećih zemalja, koji je pokrenut 2013. u okviru mreže dobitnika Nagrade Saharov, nastoji se proširiti znanje stipendista o angažiranosti EP-a u području ljudskih prava, pomoći im da razviju svoje kapacitete i poboljšaju svoj rad uz istovremeno povećanje razine osviještenosti o Nagradi Saharov i svojim vrijednostima.

Glavni promatrač u misijama EU-a za promatranje izbora obično je jedan od zastupnika u Europskom parlamentu. Izaslanstva Europskog parlamenta za promatranje izbora sastavni su dio misija EU-a ili međunarodnih misija i koriste se njihovim prostorima i infrastrukturom (za više informacija vidi informativni članak [5.4.2.](#) o promicanju demokracije i promatranju izbora).

Predsjednik Europskog parlamenta aktivno podržava ljudska prava dajući izjave i objavljujući pisma te vodeći rasprave o pitanjima ljudskih prava tijekom susreta s važnim akterima.

U godišnjem izvješću Parlamenta o vlastitoj inicijativi sadržana su razmatranja o politici ljudskih prava EU-a i o godišnjem izvješću EU-a te se u njemu iznosi pregled aktivnosti Parlamenta i postavljaju prioritete za budućnost.

Marika Lerch
09/2018